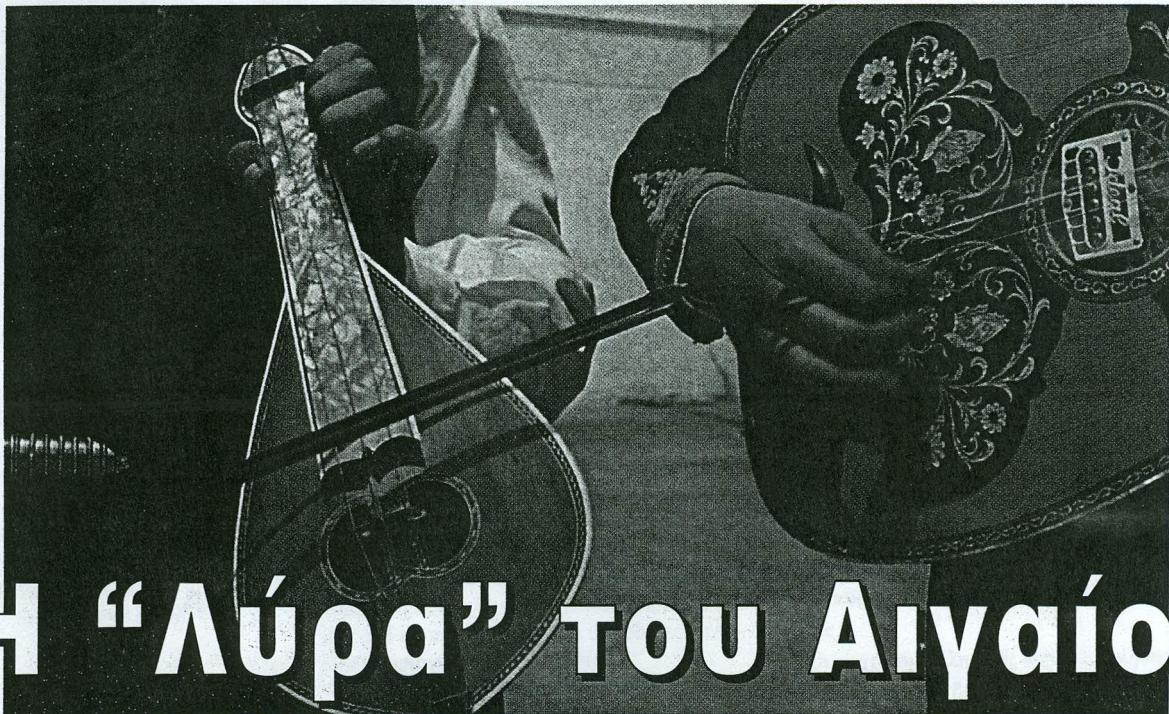

Της Ειρήνης Καμπερίδου Β.Α., Μ.Α.
Πανεπιστήμιο Αθηνών, μέλος Ε.Ε.Π.

Η “Λύρα” του Αιγαίου

**Η λυρική ποίηση “γεννήθηκε” στο Αιγαίο.
“Οι πρώτοι μεγάλοι Έλληνες λυρικοί ποιητές”.**

Η πρώτη λυρική ποίηση του Αιγαίου σημαίνει τη γένεση της πρώτης μορφής της ελληνικής και ευρωπαϊκής ελευθερίας. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι όλοι οι πρώτοι Έλληνες λυρικοί ποιητές του Αιγαίου είναι αγωνιστές ενάντια στην τυραννία και στο δεσποτισμό και υπερασπιστές της δημοκρατίας, της πρώτης μορφής δημοκρατίας του κόσμου.

Η “λύρα” του Αιγαίου είναι η λύρα της αρχαίας ελληνικής ελευθερίας και δημοκρατίας. Η λυρική ποίηση “γεννήθηκε” στο Αιγαίο και οι πρώτοι μεγάλοι λυρικοί ποιητές είναι Έλληνες.

Ένας Θρακιώτης Έλληνας, ο Ορφέας, υπήρξε κατά την ελληνική μυθολογία ο πατριάρχης της ελληνικής φιλολογίας.

Ο Ορφέας έπαιξε λύρα ή κιθάρα. Η λύρα ήταν σύμβολο του φωτεινού Απολλώνειου πνεύματος.

Το αντίθετό της ήταν ο αυλός, κι αυτός ελληνικό όργανο. Ο αυλός συμβόλιζε το σκοτεινό διονυσιακό πνεύμα.

Κάποτε μάλλον από τον Απόλλωνα και το Μαρσύας για το όργανο που θα επικρατούσε, η λύρα του Απόλλωνα ή ο αυλός του Διόνυσου και του Μαρσύα. Νίκησε ο Απόλλων! Ο Ορφέας ως λυράρης υπήρξε ο παδός του Απόλλωνα, υπήρξε δε ένας “θείος μουσικός”, αρχιμουσικός, μουσουργός και εκπολιτιστής της ανθρωπότητας. Ο Διόνυσος δεν ξέχασε ότι ο Ορφέας υπηρετούσε τον Απόλλωνα. Έτσι άφησε τις Μαινάδες, τις άγριες οργιαστικές γυναικές που τον ακολουθούσαν, και κατασπάραξαν τον Ορφέα.

Το σκοτεινό στοιχείο νίκησε το φωτεινό, αλλά όχι βέβαια για πάντα. Οι Μαινάδες πέταξαν το κεφάλι και τη λύρα του Ορφέα στον ποταμό της Θράκης Έβρο. Το “θείο κεφάλι” συνέχισε να τραγουδά. Ο ποταμός Έβρος πήρε το κεφά-

λι του Ορφέα και τη λύρα του και τα έφερε στο Αιγαίο.

Τα κύματα του Αιγαίου τα έφεραν στις ακτές της νήσου Λέσβου, κοντά στην πόλη Αντισσα. Γυναίκες της Αντισσας τα βρήκαν και με ευλάβεια έθιψαν το μεν κεφάλι του Ορφέα σε μια σπηλιά στην Αντισσα τη δε λύρα του την κρέμασαν μέσα στο ναό του Απόλλωνα στη Λέσβο.

Ο Απόλλων, για την ωραία αυτή πράξη των γυναικών της Λέσβου, έδωσε στη Λέσβο το μεγάλο δώρο της λυρικής ποίησης.

Έτσι γεννήθηκε στην Αντισσα ο λυρικός ποιητής Τέρπανδρος (7ος αι. π.Χ.), ο πρώτος Έλληνας λυρικός ποιητής, στη Μήθυμνα ο Αρίων (γύρω στο 600 π.Χ.), λυρικός ποιητής και μέγας μουσουργός, και στην Ερεσό η πρώτη και μεγαλύτερη Ελληνίδα λυρική ποιήτρια, ίσως η μεγαλύτερη της ανθρωπότητας, η “θεία” Σαπφώ (650 π.Χ.).

Έτσι, κατά το μέθο, γεννήθηκε η “λύρα” του Αιγαίου.

Τι σημαίνει αυτή η λυρική ποίηση για την ιστορία του δυτικού πολιτισμού;

Σημαίνει μια πρώτη μεγάλη ανακάλυψη και

περιγραφή του εσωτερικού κόσμου του ανθρώπου, ένα πρώτο μεγάλο βήμα προς αυτό που ονομάστηκε “ελληνική” ελευθερία και ελληνικός ανθρωπισμός.

Στην αρχή ήταν το έπος. Ο πρώτος και μεγαλύτερος Έλληνας επικός ποιητής, ένας από τους μεγαλύτερους της ανθρωπότητας, υπήρξε ο Όμηρος (8ος αι. π.Χ.) που γεννήθηκε στην Ιωνία, στη νήσο Χίο.

Ο Όμηρος στα αθάνατα έργα του “Ιλιάς” και “Οδύσσεια” μιλάει για ήρωες και ηρωικές πράξεις, για θεούς και αγώνες, για βασιλιάδες, για τόπους και πόλεις, για μια τάξη πραγμάτων όπου τις πράξεις ακόμα και των πιο ηρωικών ανθρώπων τις καθιορίζουν η Μοίρα και οι Θεοί (ή η ανάγκη).

Σύμφωνα με ένα αρχαίο ελληνικό ποίημα, αν ωστόντες κάποιος «Ποιος είναι ο μεγαλύτερος επικός ποιητής;» η απάντηση ήταν:

«Αυτός είναι ο τυφλός που κατακεί στη βραχώδη Χίο, τα τραγούδια του είναι όλα και για πάντα τα ωραιότερα.» (Hymn-Apoll. 3, 172)

Μετά τον Όμηρο εμφανίστηκε ο Ησιόδος (700 π.Χ.) ο οποίος καταγόταν από τη νήσο Εύβοια και έζησε στη Βοιωτία.

Κατά την παράδοση, σε ποιητικό αγώνα στη Χαλκίδα νίκησε τον Ὄμηρο. Ο Ησίοδος έγραψε τη "Θεογονία", όπου περιγράφει τη γένεση των θεών, και το "Εργα και Ήμέρες" όπου περιγράφει την καθημερινή ζωή των κοινών ανθρώπων. Έτσι ο Ησίοδος βρίσκεται ανάμεσα στο έπος και τη λυρική ποίηση.

Η λυρική ποίηση απορρίπτει το έπος και τη σχέδιον βουκολική ποίηση του Ησίοδου και αποτελεί ένα μέσο έκφρασης του εσωτερικού κόσμου του ανθρώπου, των συναισθημάτων του, των εσωτερικών συγχρούσεων, των βιωμάτων του, της ελπίδας και της χαράς του, της θλίψης του του αινιγματικού κόσμου του ανθρώπου.

Η λυρική ποίηση είναι ένα ξεκίνημα προς νέες ακτές, προς τις "ακτές" του ανθρώπινου εγώ, όπου πρέπει να είναι χειραφετημένο από τις δυνάμεις του μύθου και της προϊστορίας, της Μοίρας και της Ανάγκης.

Έτσι η πρώτη λυρική ποίηση του Αιγαίου σημαίνει τη γένεση της πρώτης μορφής ελληνικής και ευρωπαϊκής ελευθερίας.

Οι πρώτοι Έλληνες λυρικοί ποιητές κατάγονται από τη νήσο Λέσβο.

Ο Τέρπανδρος που γεννήθηκε στην Άντισσα ήταν ταυτόχρονα και μεγάλος μουσικός. Είναι ένας απ' τους αρχαιότερους Έλληνες αρχιμουσικούς. Ο Τέρπανδρος ταξίδεψε σ' ολόκληρο το Αιγαίο και έδειξε και δίδαξε παντού τη με-

γάλη τέχνη του.

Κατά την 26η Ολυμπιάδα (674/73 π.Χ.), όταν βρισκόταν στη Σπάρτη, νίκησε σε αγώνες κιθάρας. Αυτός δημιούργησε και "νομοθέτησε" την κιθάρα με τις επτά χορδές. Στους κιθαρωδικούς του νόμους έδωσε ο Τέρπανδρος συγκεκριμένα ονόματα (θεών) και εφάρμισε πολυμελή αρμονία.

Ο Αρίων, που ήταν ταυτόχρονα ποιητής, μουσικός και τραγουδιστής (κιθαρωδός) είναι ένας απ' τους διασημότερους μουσικούς της αρχαιότητας.

Ο Ηρόδοτος δηγείται μια ιστορία, σύμφωνα με την οποία όταν ο Αρίων ταξίδευε από τον Τάραντα στην Κόρινθο έπεισε θύμα πειρατών, οι οποίοι, αφού τον λήστεψαν, τον πέταξαν στη θάλασσα. Τότε έσωσε τον Αρίωνα ένα δελφίνι που τον μετέφερε στην πλάτη του μέχρι το ακρωτήριο Τανάρο (Πελοπόννησος). Ο Αρίων έγινε σύμβολο του τραγουδιστή και είναι αυτός ο οποίος δημιούργησε το φιλολογικό γένος που ονομάζουμε Διθύραμβο(ς).

Η Σαπφώ δεν είναι μόνο η πιο σημαντική Ελληνίδα ποιήτρια της αρχαιότητας, είναι και μια από τις πιο διάσημες και σπουδαίες γυναικείες φυσιογνωμίες της ιστορίας.

Η Σαπφώ αγωνίστηκε όχι μόνο για την ποίηση αλλά και για τη δημοκρατία, όταν στη Λέσβο εγκαταστάθηκε η τυραννία. Αυτό έγινε αιτία να εξοριστεί στις Συρακούσες. Όταν επέ-

στρεψε στη Λέσβο ίδρυσε το πρώτο σχολείο γυναικών της ιστορίας, όπου δίδασκε μουσική, ποίηση, χορό, τραγούδι και ένα είδος κοινωνικής επιστήμης.

Πολλά ποιήματά της τα έχει αφιερώσει στις μύσες, στην κόρη της Κλείς, η οποία γεννήθηκε στην εξορία, και στις συντρόφισσές της. Αγαπούσε πολύ τη λαϊκή μουσική και τα ποιήματά της δείχνουν βαθιά προσωπικά βιώματα, εσωτερικότητα, μεγάλη ποιητική έξαρση, ομορφιά, ισχυρή αγάπη για τη φύση, αρμονία, πυκνή καὶ απλή γλώσσα και όλες τις αποχρώσεις (nuance) ανθρώπινων αισθημάτων, ειδικά της χαράς, της νοσταλγίας, του έρωτα και της θλίψης.

Η αρχαιότητα τιμούσε τη Σαπφώ ως «δέκατη μύσα». Η αρχαία και μοντέρνα τέχνη (ποίηση, ζωγραφική, γλυπτική, μουσική, λογοτεχνία) αφιέρωσαν στη Σαπφώ μοναδικά έργα.

Η Σαπφώ έχει κατακτήσει τις εποχές ως μεγάλη κυρία της ελληνικής ποίησης και του Αιγαίου.

Οι αρχές της ελληνικής λυρικής ποίησης στο Αιγαίο δείχνουν βέβαια έναν εντυπωσιακό individualism, όμως αυτός βρίσκεται σε διάλογο με την πόλη και τους άλλους ανθρώπους. Αυτό δείχνει ισχυρές κοινωνικές τάσεις αυτής της λυρικής ποίησης, οι οποίες μαζί με τη σφραγίδα προς τη λαϊκή παράδοση (γιορτές, γάμοι, αγώνες, κ.λπ.) κάνουν αυτή την ποίηση τυπικό φαινόμενο της αρχαικής κοινωνίας του Αιγαίου, όπου η πολικότητα άτομο - κοινωνία αρχίζει να αποτελεί ένα εντυπωσιακό σύστημα σχέσεων το οποίο περιγράφεται με τα μέσα της λυρικής ποίησης.

Πολεμικά, εργατικά, ερωτικά, πολιτικά, θρησκευτικά τραγούδια βρίσκονται στις ρίζες της λυρικής ποίησης. Ο χαρακτήρας αυτής της ποίησης δείχνεται μέσα στα χορικά (ποίηματα).

Ο χορός συμβολίζει την κοινότητα και τα συλλογικά της βιώματα κατά τις γιορτές, τις νίκες, τους αγώνες κ.λπ. Έτσι ο χορός συμβολίζει την ίδια την αρχαία ελληνική πόλη (πόλις). Ο λυρικός ποιητής είναι εντολοδόχος της πόλης με αφορμή τη ζωή της πόλης και του ατόμου (individual) μέσα σ' αυτή. Το λυρικό ποιητή συνοδεύουν κατά την απαγγελία του μουσικοί, χορευτές και τραγουδιστές, ολόκληρη η πόλη.

Έτσι, αυτή η πρώτη λυρική ποίηση είναι μια από τις καλύτερες πηγές για να γνωρίσει κάποιος τη φυσιογνωμία και προσωπογραφία της αρχαικής εποχής του Αιγαίου. Το Αιγαίο αυτής της εποχής είναι όχι μόνο βαθύτατα ελληνικό αλλά έχει πλέον γίνει η πρώτη κοιτίδα του ελληνικού, ευρωπαϊκού και δυτικού πολιτισμού.

Η "λύρα" του Αιγαίου μάγεψε με τη μουσική της όλες τις εποχές.